

Яковенко Р. В.

кандидат економічних наук, доцент

Безлюдько Є. О.

здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти

Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті

м. Кропивницький, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ПРЯМИХ ТА НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ ДЛЯ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЦІНОУТВОРЕННЯ В МЕЖАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Прямі податки – це податки, які стягуються безпосередньо з доходів або з майна платників податків. Прямі податки в Україні включають податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на нерухомість, податок з власників транспортних засобів та інші [1]. Прямі податки впливають на ціноутворення шляхом зменшення чистого доходу платників податків, що в свою чергу впливає на попит та пропозицію.

З боку попиту, прямі податки знижують реальний дохід споживачів, що призводить до зменшення їхньої купівельної спроможності та попиту на товари й послуги. Це, в свою чергу, може викликати зниження цін на ринку, якщо пропозиція залишається незмінною або зростає повільніше, ніж попит. Однак, залежно від еластичності попиту, прямі податки можуть мати різний вплив на ціни різних товарів. Наприклад, якщо попит на товар є нееластичним, тобто не суттєво залежить від зміни ціни, то прямі податки не суттєво вплинуть на ціноутворення. Такі товари зазвичай є необхідними для життя, наприклад, харчові продукти, ліки, комунальні послуги тощо. Якщо ж попит на товар є еластичним, тобто сильно залежить від зміни ціни, то прямі податки можуть суттєво вплинути на ціноутворення. Такі товари зазвичай є предметами розкоші або замінними, наприклад, автомобілі, подорожі, біжутерія тощо.

З боку пропозиції, прямі податки знижують чистий прибуток виробників, що призводить до зменшення їхньої мотивації та можливості виробляти товари й послуги. Це, в свою чергу, може викликати зростання цін на ринку, якщо попит залишається незмінним або зростає швидше, ніж пропозиція. Однак, залежно від еластичності пропозиції, прямі податки можуть мати різний вплив на ціни різних товарів. Наприклад, якщо пропозиція на товар є нееластичною, тобто не сильно залежить від зміни ціни, то прямі податки не суттєво вплинуть на ціноутворення. Такі товари зазвичай є такими, що виробляються з використанням переважно фіксованих факторів виробництва, наприклад, землі, природних ресурсів, капіталу тощо. Якщо ж пропозиція на товар є еластичною, тобто сильно залежить від зміни ціни, то прямі податки можуть суттєво вплинути на ціноутворення. Такі товари зазвичай є такими, що виробляються з використанням переважно змінних факторів виробництва, наприклад, праці, сировини, енергії тощо.

Також, у свою чергу, високий рівень прямих податків може стимулювати платників податків приховувати свої доходи або майно від держави, щоб зменшити своє податкове зобов'язання. Це призводить до зростання тіньової економіки та зменшення податкових надходжень до бюджету. Розвиток тіньової економіки може впливати на ефективність та справедливість прямих податків. З одного боку, тіньова економіка знижує базу оподаткування, що може змусити державу підвищувати ставки податків для легальних платників податків, щоб компенсувати втрати. З іншого боку, тіньова економіка порушує принципи рівності та пропорційності оподаткування, оскільки ті, хто ухиляються від податків, отримують несправедливу перевагу над тими, хто сплачує податки.

Таким чином, прямі податки впливають на ціноутворення шляхом впливу на попит та пропозицію на ринку. Залежно від еластичності попиту та пропозиції, прямі податки можуть знижувати або підвищувати ціни на різні товари та послуги.

Непрямі податки встановлюються на товари і послуги у вигляді надбавок до ціни товару чи послуги, оплачуються покупцями при купівлі товарів та отриманні послуг, а до бюджету вносяться продавцями цих товарів та послуг.

Нині в Україні стягуються такі види непрямих податків: ПДВ, акцизний податок та митні платежі [2].

Непрямі податки впливають на ціноутворення, оскільки вони є складовою частиною ціни товарів та послуг. Ціна товару або послуги складається з собівартості, прибутку та податків. Чим вищим є рівень непрямих податків, тим вища ціна товару або послуги. За умови конкурентного ринку, виробники та продавці не можуть повністю перекласти податкове навантаження на споживачів, оскільки це зменшить попит на їхні товари та послуги. Тому вони змушені частково поглинати податки за рахунок зниження прибутку або оптимізації витрат. За умови неконкурентного ринку, виробники та продавці можуть повністю перекласти податкове навантаження на споживачів, оскільки вони мають високу ринкову владу та можуть встановлювати монополні ціни. Таким чином, непрямі податки можуть сприяти збільшенню різниці між ціною і собівартістю товарів та послуг.

Непрямі податки мають різний вплив на різні групи товарів та послуг. Залежно від еластичності попиту та пропозиції, непрямі податки можуть більше або менше впливати на ціну та обсяг продажу. Наприклад, на товари першої необхідності, які мають низьку цінову еластичність попиту, непрямі податки мало впливають на обсяг продажу, але суттєво впливають на ціну. Навпаки, на товари розкоші, які мають високу еластичність попиту, непрямі податки сильно впливають на обсяг продажу, але мало впливають на ціну. Також непрямі податки можуть бути диференційовані за ставками та базами оподаткування для окремих груп товарів та послуг, щоб стимулювати або стримувати їхнє споживання. Наприклад, на шкідливі та небезпечні товари, які негативно впливають на здоров'я та довкілля, можуть бути встановлені високі акцизи, щоб зменшити їхнє споживання. Навпаки, на соціально корисні та екологічно чисті товари, які сприяють розвитку науки, освіти, культури та охорони здоров'я, можуть бути встановлені низькі або нульові ставки ПДВ, щоб стимулювати їхнє споживання.

Непрямі податки є важливим інструментом податкової політики держави, який має значний вплив на ціноутворення та економічну поведінку суб'єктів ринку. Непрямі податки дозволяють державі забезпечувати своє фінансування, регулювати економіку та виконувати соціальну функцію. Однак непрямі податки також мають свої недоліки, такі як негативний вплив на рівень цін, споживчий кошик, конкуренцію, інвестиції, інновації та економічний ріст.

Література:

3. Оподаткування підприємств. URL: https://elearning.sumdu.edu.ua/free_content/lectured:d5813c9f9255c551fe3b3d9975d3ea3e8c1c7701/latest/338126/index.html (дата звернення: 12.11.2023).
4. Податок на додану вартість, акцизний податок та інші непрямі податки. URL: <https://yuristy.sumy.ua/advokatskij-ispit/usna-chastina/37-13-byudzhethne-podatkove-ta-mitne-zakonodavstvo/310-podatok-na-dodanu-vartist-aktsiznij-podatok-ta-inshi-nepryami-podatki> (дата звернення: 12.11.2023).